

УДК 341.22:349.6

ЕЛЕМЕНТИ НАДНАЦІОНАЛЬНОСТІ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА¹

Марина Медведєва

*Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
вул. Мельникова, 36/1, Київ 04119, Україна, тел. (044) 481-45-81
e-mail: medvedieva.maryna@gmail.com*

Проаналізовано елементи наднаціональності в сучасному міжнародному праві навколишнього середовища. Зазначено, що заради досягнення ефективності міжнародних природоохоронних угод держави погоджуються на певні поступки: ухвалення рішень у рамках інституційних домовленостей простою чи кваліфікованою більшістю, без можливості висловлення згоди на обов'язковість чи формулювання застережень; право конференцій сторін ухвалювати рішення, які змінюють або уточнюють суттєві зобов'язання сторін, або ж закликають до створення універсальної природоохоронної організації з правотворчими і правозастосовчими повноваженнями.

Ключові слова: наднаціональність, інституційні домовленості, Кіотський протокол, Монреальський протокол.

У науці міжнародного права активно обговорюють питання щодо ролі та значення суверенітету в сучасних умовах глобалізації та взаємозалежності на всіх рівнях суспільного життя. Такі висловлювання, як "... держава втрачає свій нормативний пріоритет і конкурує з наднаціональними, приватними та локальними акторами в оптимальному розподіленні регулятивної влади" [1] або "нарощується відчутне напруження між традиційним ... "суверенітетом", з одного боку, та міжнародною інституцією, з другого" [2], свідчать про переосмислення концепції державного суверенітету в міжнародному праві. Водночас науковці визнають: сьогодні дієвої альтернативи суверенітету і принципу суверенної рівності держав не існує.

¹ На написання цієї статті автора надихнула наукова доповідь Д. І. Кулеби на тему "Принцип наднаціональності у міжнародному праві", з якою він виступив 24 лютого 2011 р. в Інституті міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка. Див.: Кулеба Д. І. Принцип наднаціональності у міжнародному праві : наукова доповідь / Кулеба Дмитро Іванович // [Кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українська асоціація міжнародного права]. – Київ, 2011. – 20 с.

Екологічні проблеми належать до такої категорії проблем, вирішити які окремим “суверенам”/державам не під силу – потрібна співпраця, взаємодія на міждержавному рівні, яка інколи вимагає певних поступок і відмови від частини суверенних прав.

Мета нашої статті – проаналізувати і виявити елементи наднаціональності в сучасному міжнародному праві навколишнього середовища (МПНС), приділивши особливу увагу явищу так званих інституційних домовленостей (англ. – *institutional arrangements*). Останнє не знайшло достатнього висвітлення в науці міжнародного права, отож нами досліджені праці небагатьох закордонних вчених, зокрема Р. Черчілля, Г. Ульфстейна, Дж. Соммер, Д. Боданського. Ми аналізуватимемо елементи наднаціональності в міжнародному праві навколишнього середовища, використовуючи критерій ефективності: наскільки відмова держав від частини своїх суверенних прав може сприяти підвищенню ефективній реалізації міжнародно-правових норм у галузі охорони довкілля.

Мета інституційних домовленостей – розвиток нормативного змісту регулятивного режиму, встановленого багатосторонньою природоохоронною угодою, та нагляд за належним виконанням державами своїх зобов’язань за нею. Інституційні домовленості (ІД) передбачають зазвичай конференцію або зустріч сторін (англ. абревіатура – COP/MOP) з повноваженнями ухвалювати юридично обов’язкові та необов’язкові рішення для держав; секретаріат, а також один чи декілька допоміжних органів [3]. У сфері охорони навколишнього середовища не існує універсальної міжнародної організації, отож поява та активне поширення ІД можна пояснити потребою в ефективному, менш формалізованому та гнучкому регулюванні міждержавного співробітництва у цій сфері. Здебільшого міжнародні природоохоронні угоди передбачають створення такої складної структури: Рамсарська² та Лондонська³ конвенції, Конвенція СІТЕС⁴, Боннська конвенція⁵, Віденська конвенція і Монреальський протокол⁶, Конвенція про охорону біорізноманіття 1992 р., Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 р. і Кіотський протокол до неї 1997 р., Базельська⁷ та Роттердамська⁸ конвенції та ін.

² Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, насамперед як середовища існування водоплавних птахів, 1971 р.

³ Конвенція щодо попередження забруднення моря скидами відходів та інших матеріалів 1972 р. і Протокол до неї 1996 р.

⁴ Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення, 1973 р.

⁵ Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин 1979 р.

⁶ Конвенція про охорону озонового шару 1985 р. і Монреальський протокол щодо речовин, які руйнують озоновий шар, 1987 р.

⁷ Конвенція щодо контролю за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р.

⁸ Конвенція щодо процедури попередньої обґрунтованої згоди стосовно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі 1998 р.

ІД займають проміжне місце між традиційними міжнародними міжурядовими організаціями та дипломатичними конференціями. Відомий дослідник Ф. Сенде називає ІД міжнародними організаціями [4, с. 109]. Автор Д. Боданський говорить про “подвійний” і “гібридний” характер ІД: з одного боку, це міжурядові утворення; з іншого, вони володіють власною волею [5, с. 119]. Зазначимо, що Р. Черчілль та Г. Ульфштейн називають їх ще й “автономними інституційними домовленостями”, оскільки вони, на думку цих авторів, є відмінними в плані правотворчих повноважень як від існуючих МУО, так і від держав-членів. Зазначені автори наводять головні причини широкого розповсюдження ІД у сфері міжнародного права навколишнього середовища, а також переваги такої форми міждержавного співробітництва: по-перше, розвиток знань про екологічні проблеми, екосистемні зв'язки та особливості впливу небезпечних речовин на довкілля вимагають швидкого реагування у формі змін до ухвалених раніше конвенцій, що значно простіше досягти шляхом ухвалення рішення СОР, аніж шляхом скликання чергової дипломатичної конференції та подальшого “болючого” і довготривалого процесу ратифікації ухвалених поправок всіма сторонами. По-друге, саме в природоохоронній сфері норми міжнародного права, які стосуються відповідальності за порушені міжнародно-правові зобов'язання та механізму вирішення спорів, є неефективними та малозастосованими, отож звернення до неконфронтаційних механізмів з питань дотримання⁹, створених у рамках ІД, виявляється одним з найбажаніших та найприйнятніших виходів. По-третє, ІД позбавлені таких недоліків традиційних МУО, як надмірна забюрократизованість та значна вартість участі в них для держав. По-четверте, СОР не мають постійного місцерозташування, отож відбуваються регулярно, проте в різних частинах світу, доволі часто в країнах, що розвиваються, у такий спосіб залучаючи їх до переговорного процесу [3].

Зупинимось на повноваженнях ІД щодо ухвалення рішень, які стосуються зобов'язань сторін за певною конвенцією, оскільки саме в цій сфері максимально виявляється принцип наднаціональності. Конференції Сторін ухвалюють технічні регламентуючі постанови, додатки та доповнення/зміни до існуючих конвенцій. Тут слід розрізнити дві ситуації.

⁹ Детальніше див.: Медведєва М. О. Проблеми ефективного реалізації міжнародного права навколишнього середовища / М. О. Медведєва // Наукові читання, присвячені пам'яті В. М. Корецького : зб. наук. праць. – К. : Вид-во Європ. університету, 2010. – С. 314–326. Часто такі комітети з питань недотримання складаються з обмеженої кількості експертів, в результаті чого не всі держави-учасниці конвенції представлені в ньому. Зазвичай, експерти діють як приватні особи, а не як представники держав. Ці два чинники зумовлюють неминучість підпорядкування держави-порушниці, яка не представлена в комітеті, вердикту, винесеному без її безпосередньої участі; при цьому треба пам'ятати, що процедури з питань недотримання формуються не під час прийняття тексту конвенції чи вираження згоди на обов'язковість договору, а значно пізніше і, зазвичай, у рішеннях конференцій сторін – без процедури вираження згоди на це з боку всіх держав-учасниць (!).

1. Ухвалення змін та протоколів до конвенції – відбувається, зазвичай, на основі консенсусу, у випадку відсутності якого діє принцип простої чи кваліфікованої більшості. При цьому поправки набувають чинності за умови належної ратифікації сторонами¹⁰. Деякі вчені вважають, що консенсуальний спосіб прийняття рішень є неефективним у галузі МПНС: як зазначили Дж. Спес і П. Хаас, “Досягнення консенсусу ускладнює ухвалення угод зі справжніми зубами” [6, с. 129].

2. Ухвалення змін до додатків до конвенції чи протоколу (які містять або види небезпечної діяльності, або види небезпечних речовин, або види фауни і флори, що знаходяться під загрозою знищення) – відбувається на основі дії принципу кваліфікованої більшості. При цьому досягнення консенсусу і подальшої ратифікації державами не вимагають; поправки вважають чинними і обов’язковими для всіх сторін, крім тих, які в письмовій формі висловили свої застереження протягом чітко визначеного періоду часу¹¹. В іншому випадку діє принцип мовчазної згоди. Реалізація права на застереження і відмови від внесених поправок може бути ускладнена, насамперед для найменш розвинених країн, які змушені приймати зміни всупереч своїй волі. Показовим прикладом є ухвалення змін до додатків Монреальського протоколу, частина 9 ст. 2 якого передбачає, що у випадку відсутності консенсусу Сторони можуть ухвалити рішення про коригування розрахункових коефіцієнтів озоноруйнівної здатності речовин та про відповідне скорочення виробництва чи споживання таких речовин на Конференції Сторін більшістю в дві третини присутніх на голосуванні, при цьому можливість висловлення незгоди або необхідність ратифікації не передбачена взагалі (!). Реалізація права на застереження і відмови від внесених поправок може бути ускладнена, передусім для найменш розвинених країн, які змушені приймати зміни всупереч своїй волі. Зокрема, Ботсвана і Південна Африка врешті-решт приєдналися до заборони торгувати слоновою кісткою, ухваленої СОР СІТЕС 1990 р., незважаючи на те, що висловлювали різко негативну реакцію щодо неї і доводили свою здатність ефективно боротися з браконьєрством [5, с. 122].

В обох випадках виникає проблема “нав’язування волі з боку більшості меншості” і постає питання про юридичну силу актів, ухвалених більшістю

¹⁰ Рамсарська конвенція не передбачає консенсусу (!), а передбачає прийняття поправок до конвенції більшістю у 2/3 присутніх на голосуванні (ст.10 біс (5)), при цьому ст. 7 взагалі говорить, що всі інші “рекомендації, резолюції і рішення” приймають простою більшістю. Боннська конвенція також не передбачає консенсусу, натомість встановлює правило прийняття поправок до конвенції більшістю у 2/3 присутніх на голосуванні (ст. X). Конвенція про біорізноманіття передбачає консенсус, а в разі його відсутності – більшість у 2/3 (ст. 29). Базельська конвенція передбачає консенсус, а в разі його відсутності – більшість у 3/4 (ст. 17).

¹¹ Ст. XI Боннської конвенції, ст. 15 Конвенції СІТЕС, ст. IX(6) Конвенції про збереження морських живих ресурсів Антарктики 1980 р. (стосовно юридичної сили ухвалених Комісією зі збереження морських живих ресурсів Антарктики відповідних заходів).

голосів держав-учасниць Конференції Сторін, без взяття до уваги позиції меншості, яка не завжди здатна ефективно відстояти свої права.

Окреме занепокоєння викликають повноваження СОР ухвалювати рішення, які змінюють або уточнюють суттєві зобов'язання сторін. До таких належать всі рішення Конференцій Сторін *Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату* (далі – РКЗК), які одночасно виступають Зустрічами Сторін Кіотського протоколу, і насамперед домовленості, досягнуті в Бонні (2001 р.), Марокко (2001 р.) та Канкуні (2010 р.) – Боннські, Марракеські та Канкунські домовленості. Зрозуміло, що без деталізації зобов'язань та чіткого механізму їхньої реалізації, прописаного в цих документах, держави не мали б змоги імплементувати положення не тільки Рамкової конвенції про зміну клімату, але й Кіотського протоколу¹². З одного боку, сторони РКЗК не заперечують проти обов'язковості подібних рішень (тим більше, що ст. 7 РКЗК прямо уповноважує Конференцію Сторін на такі дії), однак, з іншого боку, в цьому випадку порушується основоположний принцип міжнародного права про вираження згоди на обов'язковість будь-якої міжнародної угоди чи змін до неї. Зазначені вище домовленості містять деталізовані процедури та правила, які розвивають положення Конвенції та Протоколу, проте під питанням залишається можливість їхнього застосування з метою тлумачення РКЗК і Кіотського протоколу в сенсі ст. 31(2)(b) Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., оскільки питання прийняття цих документів сторонами не врегульоване. Ще один приклад: ст.17 Кіотського протоколу уповноважує Конференцію Сторін визначати принципи, умови, правила та керівні принципи у сфері торгівлі викидами, що є проявом правотворчої компетенції СОР, яка, знову-таки, не завжди враховує позицію меншості.

Ще один проблемний момент – право СОР вживати будь-які додаткові заходи, які можуть вимагатися для досягнення цілей конвенції¹³. Так, ухвалене на третій Конференції Сторін Базельської конвенції рішення Ш/1 від 1995 р. про внесення поправки до Конвенції — статті 4А, яка забороняє експорт небезпечних відходів з країн, визначених у новому Додатку VII (країни ОЕСР, ЄС і Ліхтенштейн), в усі інші держави-учасниці Конвенції з метою видалення, а також переробки (передусім, у найменш розвинені країни), викликала численні дискусії: чи має право СОР змінювати зобов'язання Сторін за конвенцією? Можливо, саме через це поправка і сьогодні не набула чинності внаслідок відсутності належної кількості ратифікацій. Розглянемо інший приклад. Передбачені Конвенцією СІТЕС винятки (насамперед п. 4 ст. 7) неодноразово

¹² Угоди передбачають, крім принципів імплементації “гнучких механізмів”, правила здійснення положень Конвенції і Протоколу, які стосуються фінансування, створення потенціалу, передачі технологій, поглиначів парникових газів, процедури недотримання, обліку, моніторингу та звітності щодо викидів парникових газів, принципів підготовки та надання національних адаптаційних програм дій і доповідей щодо виконання зобов'язань. Саме завдяки Марракеським домовленостям Кіотський протокол врешті-решт вступив в силу 2005 р.

¹³ Наприклад, ст. 15(5)(d) Базельської конвенції.

тлумачили в рішеннях Конференцій Сторін. У результаті склалася ситуація, коли держави дійшли згоди щодо торгівлі видами, що мітяться у Додатку I (!), відповідно до узгодженої системи квот. Отже, незважаючи на те, що Конвенція не містить положень про встановлення експортних квот, Конференція Сторін використовувала свої повноваження і затвердила таку систему¹⁴ стосовно, наприклад, торгівлі шкурою леопарда, слоновою кісткою та ін. Далі, ст. 14 СІТЕС дає змогу Сторонам вживати жорсткіших заходів, ніж передбачено Конвенцією. Постійний комітет СІТЕС неодноразово рекомендував Сторонам застосовувати ст. 14 колективно, що фактично означає застосування механізму торгових санкцій проти держав – постійних порушниць конвенції¹⁵, що аж ніяк не було передбачено в первинному тексті конвенції при її ухваленні. Крім того, розроблені СОР СІТЕС 1994 р. Критерії Еверглейдс, які регулюють включення, виключення і переміщення видів з одного додатку конвенції до іншого, непрямо, проте усе ж визначають процес внесення змін до Додатку I і II Конвенції СІТЕС шляхом тлумачення її відповідних положень [7], що дає нам підстави стверджувати про їхній “нормовстановлюючий” і зобов’язуючий характер для всіх без винятку сторін.

Зазначимо, що практика ІД відома і в інших галузях міжнародного права (наприклад, ГАТТ до її перетворення на СОТ, Консультативна Рада Сторін по Договору про Антарктику 1959 р., НБСЄ до перетворення на ОБСЄ, СОР в рамках договорів з обмеження роззброєння), проте в них вони не набули такого ключового значення, як у МПНС.

Отже, серед усіх ознак наднаціональності [8, с. 12–13] ІД характерні принаймні п’ять: організація діє заради забезпечення спільних інтересів співтовариства, а не держав (яка ще галузь міжнародного права, як не МПНС, може “похизуватися” тим, що спрямована на охорону глобальних цінностей); організація схвалює рішення більшістю голосів, а не консенсусом (наприклад, поправки до додатків); організація має права схвалювати рішення, обов’язкові для держав-членів; організація має право застосовувати санкції за порушення відповідних норм (наприклад, призупинення або припинення прав і привілеїв, передбачених договорами, у тому числі права користуватися механізмами фінансування, права виробляти або торгувати контрольованими речовинами або видами¹⁶; попередження; торгові санкції); організація має фінансову автономію (більшість природоохоронних угод передбачає створення механізму фінансування). З наведеного вище слідує, що, незважаючи на деякі проблемні моменти, які певною мірою загрожують здійсненню державами своїх

¹⁴ Resolution “The interpretation and application of quotas for species included in Appendix I”, 1994.

¹⁵ Такий механізм реалізовано стосовно учасниць СІТЕС упродовж 1985–1990 рр. — Об’єднаних Арабських Еміратів, 1991–1992 рр. — Таїланду, 1991–1993 рр. — Італії, а також стосовно держав — не учасниць СІТЕС: упродовж 1986–1987 рр. — Ель Сальвадору, 1988–1992 рр. — Екваторіальної Гвінеї, 1991–1992 рр. — Гренади.

¹⁶ Наприклад, заходи згідно з Монреальським, Кіотським протоколом, Конвенцією СІТЕС.

суверенних прав, ІД, за загальними оцінками, сприяють ефективній реалізації МПНС, оскільки: по-перше, держави добровільно (!) йшли на обмеження своїх прав з метою боротьби із загальними екологічними загрозами і кризами; по-друге, якщо враховувати інтереси всіх учасників міжнародних відносин, досягти будь-якого позитивного вирішення екологічних проблем буде неможливо. Власне з метою боротьби з “національним егоїзмом” [8, с. 10] держави і створюють подібні організації чи квазіорганізації. Деякі вчені говорять не про верховенство (як характерну рису наднаціональності), а про управління [8, с.10] міжнародними відносинами з метою означення більш високого рівня розвитку міжнародного співробітництва. Зокрема, російська дослідниця Н. О. Соколова зазначає, що “... сучасний розвиток міжнародних відносин дозволяє говорити про міжнародне управління як про особливий вид міжнародної діяльності, що являє собою більш високий рівень, ніж регулювання. ... у зв’язку з появою нових екологічних загроз і невирішеністю давно відомих екологічних проблем міжнародного співробітництва на основі норм міжнародного права лише в плані координації недостатньо. Виникає потреба у створенні ефективного механізму міжнародного управління, в більш широкому використанні його функцій ...” [9, с. 13–14].

Окрім ІД, практиці МПНС відомі й інші випадки “обходу” принципу вираження згоди державами на обов’язковість певних природоохоронних норм. Окремо хотілося б зупинитися на Угоді про здійснення положень Конвенції ООН з морського права 1982 р., які стосуються збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними (1995)¹⁷. Доволі суперечливе положення Угоди — це п. 4 ст. 8, згідно з яким тільки ті держави, які є членами міжнародної рибогосподарської організації або учасницями такої домовленості або ж погоджуються на застосування заходів щодо збереження та управління, введених такою організацією чи домовленістю, мають доступ до промислових ресурсів, до яких застосовують заходи щодо збереження та управління. Іншими словами, якщо держава – учасниця Угоди 1995 р. не виконує своїх зобов’язань зі співробітництва з метою збереження морських живих ресурсів і не вступає в члени рибогосподарської організації або не бере участі у регіональній домовленості, її позбавляють права на промисел ресурсів, щодо яких названі заходи застосовують. І це при тому, що одна з традиційних свобод відкритого моря – це свобода рибальства в його водах! Виконання цієї умови забезпечено положеннями ст. 17, яка не звільняє держави, що не приєдналися, від співпраці і зобов’язує їх встановлювати заборону суднам, що ходять під їхнім прапором, на видобуток запасів транскордонних рибних запасів і запасів далеко мігруючих риб у районах, де діють такі домовленості, з тим, щоб не підірвати ефективність таких регіональних заходів [10]. Стаття 21 далі встановлює, що в будь-якому районі відкритого моря, охопленого субрегіональною або регіональною рибогосподарською організацією

¹⁷ Ця угода передбачає механізми міжнародного співробітництва з метою забезпечення довгострокового збереження і сталого використання рибних запасів як у зонах національної юрисдикції, так і в районах відкритого моря.

або домовленістю, держава-учасниця, що є членом такої організації або учасницею такої домовленості, може через своїх належним чином уповноважених інспекторів проводити висадку на борт і огляд рибальських суден, що ходять під прапором іншої держави – учасниці цієї Угоди, *незалежно від того, чи є така держава-учасниця також і членом такої організації або учасником такої домовленості*, з метою забезпечити дотримання заходів щодо збереження транскордонних рибних запасів та запасів далеко мігруючих риб і управління ними, введених такою організацією або домовленістю. Сьогодні державами укладено понад 1000 регіональних і двосторонніх угод у цій сфері, наприклад, Конвенцію про охорону морських живих ресурсів Антарктики 1980 р.; Конвенцію про збереження запасів анадромних видів у Північній частині Тихого океану 1992 р.; Конвенцію про збереження ресурсів минтая і управління ними в Центральній частині Берингового моря 1994 р.; Конвенцію про збереження запасів далеко мігруючих риб і управління ними в Західній і Центральній частинах Тихого океану 2000 р. Сьогодні налічують близько 30-ти регіональних рибогосподарських організацій, у рамках яких щорічно встановлюють оптимально допустимий вилов, який розподіляють між державами, серед них: Міжнародна комісія зі збереження атлантичних тунців, Комісія з рибальства в Індійському океані, Організація з рибальства в Північно-Західній частині Атлантичного океану. Отже, свобода рибальства в Угоді 1995 р. підлягає значному обмеженню, що не раз критикували в доктрині міжнародного права. Угода непрямо забезпечує застосування заходів зі збереження, встановлених регіональними рибогосподарськими організаціями, до сторін, які не брали на себе жодних міжнародно-правових зобов'язань у цій сфері. Держави всупереч своїй волі змушені приєднуватись до регіональних домовленостей і вступати в регіональні рибогосподарські організації або обирати інший шлях – незаконного, нерегульованого і незареєстрованого рибальства (англ. – *illegal, unregulated and unreported fishing* – IUU fishing).

Саме через недосконалість МПНС в плані реалізації ухвалених міжнародних домовленостей, низький рівень імплементації взятих державами на себе зобов'язань все частіше лунають заклики до створення універсальної природоохоронної організації, яка б мала значні правотворчі та правозастосовчі повноваження. Сьогодні в літературі висувують різні пропозиції щодо реорганізації системи ООН з метою створення нової універсальної організації у сфері охорони навколишнього середовища у зв'язку з тим, що існуючі інституційні механізми (передусім ЮНЕП) мають недостатньо повноважень і ресурсів, щоб ефективно вирішувати екологічні проблеми шляхом розробки міжнародних угод і контролю за їхнім здійсненням. При цьому, як зазначають вчені, до структури такої нової організації доцільно включати не тільки традиційних суб'єктів міжнародного права, а й "акторів", "дестинаторів" або "бенефіціарів" міжнародного права (міжнародні неурядові організації, фізичних і юридичних осіб, їхні об'єднання, ТНК, бізнес-угруповання). Нова міжнародна структура може мати різні найменування, наприклад, Глобальна організація з охорони навколишнього середовища, Міжнародна організація з охорони

навколишнього середовища, Всесвітня організація з охорони навколишнього середовища. Однак важливо те, в чому вчені єдині в думці: така універсальна організація повинна мати більш централізований характер, а також істотні нормотворчі та правозастосовчі повноваження (аж до застосування примусових санкцій до держави-порушниці). Як стверджує Д. Френч, діяльність такої глобальної організації була б значно ефективнішою за діяльність існуючих розрізнених інституційних структур, оскільки вона б слугувала єдиним центром координації природоохоронної політики на міжнародному рівні, авторитетним органом, який ініціює ухвалення відповідних міжнародно-правових актів за участю всіх зацікавлених сторін (державних і недержавних акторів), використовуючи такі механізми правотворення, які б унеможливлювали блокування важливого рішення для більшості держав і для глобального доквілля меншістю [11]. Свого часу вносили пропозиції щодо створення спеціальної міжнародної організації екологічного профілю з обмеженим числом членів поза системою ООН, яка б володіла контрольними та примусовими функціями. Зокрема, Дж. Кенан висловлювався за створення такої організації з числа основних промислово розвинених країн Північної півкулі, які спричиняють забруднення навколишнього середовища [12].

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що сама природа глобальних екологічних проблем передбачає необхідність міжнародного співробітництва: між державами, організаціями, індивідами. Таке співробітництво вимагає від держав як головних суб'єктів міжнародного права відмови від певних переваг і прав, що прямо впливає на поведінку окремих людей та їхніх об'єднань, чи то йдеться про заборону виробляти або ж торгувати небезпечними речовинами, чи то про заборону використовувати певний природний ресурс. Незважаючи на закиди в бік МПНС, що воно не є ефективною системою регулювання міжнародних відносин через низький рівень виконання досягнутих домовленостей, все ж саме завдяки укладанню і реалізації міжнародних природоохоронних угод вдалося вирішити деякі екологічні проблеми. Не в останню чергу завдяки діяльності ІД, рішення яких слугують своєрідним "вторинним правом" поряд з "первинним правом" материнської конвенції, оскільки роблять внесок у розвиток положень міжнародних природоохоронних договорів, а також процес імплементації взятих державами зобов'язань. Заради такої ефективності держави погоджуються на певні поступки, наприклад: погоджуються на ухвалення рішень в рамках ІД простою чи кваліфікованою більшістю, інколи навіть без можливості висловлення згоди на обов'язковість чи формулювання застережень; право СОР ухвалювати рішення, які змінюють або уточнюють суттєві зобов'язання сторін; право СОР приймати будь-які додаткові заходи, які необхідно здійснювати для досягнення цілей конвенції; положення природоохоронних угод, які змушують держави виконувати заходи зі збереження в примусовому порядку або ж спонукають до створення універсальної природоохоронної організації з правотворчими і правозастосовчими повноваженнями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Копылов М. Н.* Международное экологическое право на пороге реформ / М. Н. Копылов, А. М. Солнцев // Московский журнал международного права. – 2010. – №1 (77). – С. 110–130.
2. *Кулеба Д. І.* Принцип наднаціональності у міжнародному праві : наукова доповідь / Кулеба Дмитро Іванович // [Кафедра міжнародного права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Українська асоціація міжнародного права]. – Київ, 2011. – 20 с.
3. *Меркулов А. А.* Международно-правовые вопросы сохранения трансграничных рыбных запасов и запасов далеко мигрирующих рыб и управления ими / А. А. Меркулов // Московский журнал международного права. – 2004. – № 4. – С. 96–110.
4. *Соколова Н. А.* Международно-правовые аспекты управления в сфере охраны окружающей среды : автореф. дисс. канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 – международное право; европейское право / Н. А. Соколова. – Москва, 2010. – 47 с.
5. *Bodansky D.* The art and craft of international environmental law / Daniel Bodansky. – Cambridge : Harvard University Press, 2010. – 359 p.
6. *Churchill R. R.* Autonomous institutional arrangements in multilateral environmental agreements: A little-noticed phenomenon in international law / Robin R. Churchill and Geir Ulfstein // The American Journal of International Law. – 2000. – Vol. 94. – P. 623–659.
7. *French D.* Finding autonomy in international environmental law and governance / D. French // Journal of Environmental Law. – 2009. – Vol. 21, No. 2. – P. 255–289.
8. *Jackson J. H.* Sovereignty-modern: A new approach to an outdated concept / John H. Jackson // The American Journal of International Law. – 2003. – Vol. 97. – P. 782– 802.
9. *Kingsbury B.* Sovereignty and inequality / Benedict Kingsbury // The European Journal of International Law. – 1998. – Vol. 9. – P. 599–625.
10. *Sands Ph.* Principles of international environmental law / Ph. Sands. – Cambridge : Cambridge University Press, 2003. – 2-d ed. – 1248 p.
11. *Speth J. G.* Global environmental governance / James Gustave Speth and Peter M. Haas. – Washington : Islandpress, 2006. – 180 p.
12. *Sommer J.* Environmental law-making by international organisations / J. Sommer // Heidelberg Journal of International Law. – 1996. – Vol. 56. – P. 628–667.

Стаття надійшла до редколегії 25.02.2011

Прийнята до друку 05.04.2011

ELEMENTS OF SUPRANATIONALITY IN INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW

Maryna Medvedieva

*Institute of international relations of Taras Shevchenko national university of Kyiv,
vul. Melnykova 36/1, Kyiv 04119, Ukraine, tel. (044) 481-45-81
e-mail: medvedieva.maryna@gmail.com*

The article analyzes the supranationality elements in international environmental law. The author concludes that for improving the efficiency of international environmental agreements states concede to certain things like adopting decisions within the framework of institutional arrangements by simple or qualified majority, without the possibility to expressing consent to be bound or using opt-out procedure; the right of conferences of parties to ad-opt decisions which clarify or change the substantial commitments of parties; or urge to founding universal environmental organization with law-making and law-enforcing powers.

Key words: supranationality, institutional arrangements, the Kyoto Protocol, the Montreal Protocol.

ЭЛЕМЕНТЫ НАДНАЦИОНАЛЬНОСТИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ ОКРУЖАЮЩЕЙ СРЕДЫ

Марина Медведєва

*Институт международных отношений
Киевского национального университета имени Тараса Шевченко,
ул. Мельникова, 36/1, Киев 04119, Украина, тел. (044) 481-45-81
e-mail: medvedieva.maryna@gmail.com*

Проанализированы элементы наднациональности в международном праве окружающей среды. Автор приходит к выводу, что ради достижения эффективности международных природоохранных соглашений государства соглашаются на некоторые уступки: на принятие решений в рамках институциональных договоренностей простым или квалифицированным большинством, без возможности выражения согласия на обязательность или формулирования оговорок; право конференций сторон принимать решения, которые уточняют или изменяют существенные обязательства сторон; или же призывают к созданию универсальной природоохранной организации с правотворческими и правоприменительными полномочиями.

Ключевые слова: наднациональность, институциональные договоренности, Киотский протокол, Монреальский протокол.